

Совхозмудин көдлмшчнрт, бригадирмүдт, отделеньсин болн фермсин управляющнрт, директормүдт болн специалистнрт, совхозин системин цуг көдлчнрт Советск Союзин Коммунистическ партин Центральн Комитетин болн СССР-н Министрмүдин Советин илгэгч дуудврас

Унтә уурмуд!

Цуг республиксин, крайсин болн областсин селәнә эдл-ахун цань уга берк шиндгч цаг — хаврин тарәнә цаг ирдж йовна.

Мел ода, хаврин тарәнә цагт, ик дбдән урггшин гол-сүүр тавгддг мөн, эн болн ирх джилмүдт селәнә эдл-ахун производствин цаарандг бслтин гол сүүр тавгддг мөн, юнҗгад хлә, тәрә тәрлгн селәнә эдл-ахун производствин цуг-бийнинь көрнҗгн болдг мөн. Тәрә тәрлгнәс бидн балгасдин болн промышленн центрсин оли-әмт тетглгнә эдлвр-хот гарггдж авнавдн, промышленноствд кергтә селәнә эдл-ахун түүнә эд (сырье) авнавдн. Мал бсглгнә делгрлтин күцәвриг тәрә тәрлгн шинднә, ягдә гихлә, энҗид малин хотин көрн-бүрдлгднә. Энн мал бсглгнә ббдлтд, махна, үснә нань чигн эдл-уушин икдлгнәд ах-эркн болдгнә цуггарад йирин мелдлдг тбр.

1957-ч джилг селәнә эдл-ахун цуг халхан цаарандг дел-рлдт, ташр нег-үлү буудлн производствиг збвәр икдүлл-син сүүр деер махна болн үснә мал бсглгнә ббдлтд лавта сәярлт кех джил болгх — мана тбр, мана эрк-бшн күцәк керг. Энүг күцәхлә мана орн-нутгин күч-көлсчнриг хамг керггч тоотарн ханггә-балггнә кергтә тарән-темснәс болн мал бсглгнәс гардг хот-эдлврин көрнҗгч күчтәггәр икдүлл аргг урхмн.

КПСС-н ЦК-н болн СССР-н Министрмүдин Совет эн дуудвртан селәнә эдл-ахун халхар сүд джилмүдт күцәгдхәсн тоот ик чинртә тбрмүдин тускар ахарр толджд цәәлгджд келдженә.

Сүд гурвн джилд гучн тавн дундур миллион гектар эмнг болн эмнгсн газр эдлгд. Эн тбр күцәхд партин дуудвртар одхәсн мана орн-нутгин комсомольцрин болн баггчудин шунджд орлцалгн йир ик унтә туста болв. Эн тбр күцәгдсн учрар бидн нег джилдин бийдн гуйр белдлгән данггяр миллионд пуд икдүлвдн. Ташр 1956-ч джилд 3,3 мил-лард пуд күргджд икдүлвдн. Селәнә эдл-ахун көдлмшн кедү улсин гатлгнн ик дилврн эн-гиджд дуудврт келдженә.

Ус саадж авлгн орн-нутгт 35 процент бсджд, ус белдлгн 1953-ч джиллә дунггчүлхд хойр холван шаху бсджд. Болнч, темс, техническ культур урггәджд авлгн збвәр икджд. Эдн цуггяр хамгин түрүнд селәнә эдл-ахун халхар көдлгд улсин баатр көдлмшин ашнв. Эдү мет ним ик кергүд күцә-сидән селәнә эдл-ахун производствин кесг арвн минггнн сән улс правительствени ик икүдтә ачлгг авцхв.

Зугар селәнә эдл-ахун производствин халхар күцәгдх збвтә тоотс мел цуг халхарн цәгдәд одсн уга. Зәрм хот-эдлин халхар, нег үлү махна производствин халхар бидн, мел, гоодн келхлә, сүл хойр джил йирбаггяр кеввдн, уралан йир анхунон көндржд йовнавдн. Совхозмүдин көдл-лчнр болхла, сүл гурвн джи-

лин туршарт махна производствиг нам эс икдүлхәсн шаху, энн тегад чиклгд збвтә бийнинь эрки-гол ик дутг болд-жахин мелдхәх збвтә. Тер ур-рар махна производствиг икдү-лхин төлә ноолдлгн партиин организацин, селәнә эдл-ахун цуг көдлчнрин эрк-шилтә кер-гн болх збвтә. Болнчгин, темснә, шикртә свеклин, техничск болн талин культур-мүдин, бас чигн үснә, ноосна болн биднәг производствиг икдүлхн тускар басл ик көдл-мшн кех кергтә. Селәнә мал-герин эдлвр-хотин производствиг икәр бсгнн тускар ма-на орн-нутгин күч-көлсчнрин некдгн мел үнн-чик. Селәнә мал-герин оли-зүсн ик чинр-тә эдлвр-хотин туст оли-әмтнә оньдин бсдждж керглгдгн күтц ханггәхд эн мел дәрн уга кергтә мөн.

Тәрә тәрлгнәс болн мал бсглгнәс ирдг эдл-хотин про-изводствиг икдүлгнәс эв-әргә колхозмүдар болн совхозмү-дар чилшго ик элвг. Эн хам-гич күцәхин төләд манд ург-гәл урггдд дала болсн гарг-бәәнә, машин болн нань чигн техничск күчн бәәнә, сән спе-циалист улс көдлмшн күч күрмәр бәәнә. Мел эрки кер-гтән — селәнә мал-герин туст партин болн правительствин темдгджд тәвчкн кергүдиг нертә сәәнәр күцәхәр шунджд көдлх ик дурн-седклтә кол-хозникүд, МТС-н болн сов-хозмүдин көдлчнр бәәнә. Негл дутг бәәнә, негн болвчн тер дутг шиндгч болн эрки гол-кергич сәәнәр бүрдлгнн, мал-герин ик далаггар тардлгн дутг болджана. Минь энҗид төрин үндсн гол-идн бәәнә, тегад энүг совхозмүдин көд-лчнр нег үлү медх збвтә.

Көмр бидн, хоосн үгәр биш, йоста үнн-лавта кергәр, ма-над бәәцхәх аргг-эвиг цуггнн илткджд көндрәжд олзлхлә, көмр үнн седкләри, большевистск зүтгәггәр көдлмшн гартан ав-хла, селәнә мал-герин дел-грүлхин халхар партин ХХ-ч съездин шиндирмүд болгаснв эрт күцәгдхәх, тегад мана орн-нутг мел дбрхн цагин зуур оли-әмтнә кедү дунггч хамг хот-эдл кергтә болна — тедү хот-эдл авх мөн.

Одгә цагт орн-нутгин индустриализацин халхар Комму-нистическ партин программик күцәгдгнә ашнв селәнә мал-герт, хамгин түрүнд совхоз-мүдт бидн хамг оли зүсн ма-шин (техник) күрмәр, болм дунгггәггәр бсгдвдн. Тер учрар ода цуг керг — производствин бүрдлггдн, мана совхозмү-дин гарт бәәцхәх чилшго ик көрнҗтә аргг-эвсиг чикәр ол-злгдн цуг кергн бәәх мөн.

Белорусск ССР-н совхоз „Туча“ бийдән бәәх аргг-эвн шунджд эдлхән хәәнч, — гиджд дуудврт келдженә. Эвранны газртә эврән бийн малдан хот белдхн аргг хәәнч. Ма-лин хот нурггәлжд государ-ствас авна, тер бийн эн сов-хоз 1956-ч джил 550 минггн арслн гарута болв. Мал-гер эс эдлжд чадлгн үлгүр эн-гиджд дуудврт келдженә.

Ростовск областин Буденнә нертә аду бсглгнә завод — ик

байн, оли зүсн мал-гертә. Мал-герән мел йоста эзәггәгг шунджд бсгнә гиджд дуудврт бәәнә. Эн совхоз аду бсгдг нертә болвчн, тәрә тәрнә, хб, үкр мал бсгнә, шову бсгнә. 1956-ч джил эн завод 30,6 минггн га газрт тәрә тәрджд, гектар газр болгнәс 16 центнер буудә авч, тегад бийдән болмар тәрәнә эк, малин хот белд-кәд, государствд 2,2 миллион пуд буудә орулжд бгв. Ташр деерн 8,5 минггн центнер үсн, 6 минггн шаху центнер мах, 1,3 минггн центнер ноос, брәл миллион шаху бндг гектар газр болгнәс орулжд бгв. 1956-ч джил эн завод 8,2 мил-лион арслн олзта болв, — гиджд дуудврт келдженә.

Тер учрар совхозмүдт көд-лгд улс шуух кергт йир сәән-нәр оньган бгхмн. Селвәр уга — эс гихлә үнн седклән көдлхәр эс седлг, совхозин көдлмшг большевистск ав-нар сәәрулхәр эс седлг улс совхозмүдин гардачнр болжд одсн болхла, тер улсас хаггхч кергтә. Зәрм улсин сә хәә-гәд, мал-гер муураггәд, го-сударствд гарута йовлд үзәд, эн совхозин көдлмшчнрин эдл-уушин, бәәлгннв йерулл уга бәәггәд бәәжд чадн уга-вдн — гиджд дуудврт бәәнә.

Совхозмүдин медрлд бәәх әвртә ик аргг-эвд оньган бгх кергтә гиджд совхоз болггар, отделень, ферм, бригад бол-ггяр зураггән бас нег шалжд хәлхә кергтә гиджд 1957-ч джилд совхозин производствд ард хосргч нег чигн участок уга болдгар көдлмш кех кер-гтә гиджд КПСС-н Центральн Комитет болн СССР-н Мини-стрмүдин Совет совхозмүдин көдлчнриг дууджд бәәнә. Ард хосргч мал герин уралан татад, омн йовсна әдлүлхәр седлжд, ядхдан дунд йовсна зергләнд күргх — эн эрки гол керг. Көмр энүг бидн күцәх-лә, мана хот-эдлин бслт, ода нам ухалжд тоолжд болшго, йир әвртә ик болх мөн.

1957-ч джил мана орн-нутгт онц темдгтә дил болджана. Эн — советск оли-әмтн Алдр Ок-тябрьск социалистическ рево-люцин 40-ч ббннн байр кеджәнә. Эн алдр ббн күңдлгч со-циалистическ дбрлдә делгрү-ләд, көдлмшчнр, гардачнр, специалистнр, совхозмүдин цуг көдлчнр 1957-ч джилг сов-хозин производствин ббдлтг ик хуврлт орулх гатлгнн динлв-рмүдин джил кехн лавта.

Советск Союзин Коммуни-стическ партин Центральн Ко-митет болн СССР-н Министр-мүдин Совет совхозмүдин көд-лчнрин омн ним гол кергүд тәвх кергтә гидженә:

1. Совхозмүдин цуг газрин мел кевтн олзлжд эдлхн, газр эдлгнн культуриг ббд-лүлхн аргг олхнн, тегад эн сүүр деер селәнә эдл-ахун урггч ббдлүлхн, үлдсн эмнг болн эмнгрсн газрмүдиг ик-болдгарн эдлхнн, тәрә тәрдг газрмүдин структуринь да-кнәс хәләжд дилгхнн, малин хотин производств икдүлсн деерән, буудән культурумүд тәрлгнн бргдлүлхнн төләд газр сүлггджд болдгар, ик чинр-тә районсәр намртн тәрә тәрдг

болхмн. Эн хамг цугтан гуйр-ин цуглүлт збвәр икдүлх, буудән эдл-ахун эдл-орү ик-дүлх. Госфондас болн ик газр-та колхозмүдас збвәр ик шин газр совхозмүдт ола бгдгдженә, тер учрар эн джил госу-дарствд совхозмүдин орулжд бгх гуйр збвәр ик болх.

2. Балггсдин оли-әмтиг бод-нигар болн темсәр тетглгнн туст совхозмүдт көтлгч орм эздлг болдгар хамг кергән бур-дәх кергтә, юнҗгад гихлә сов-хозмүдин бгдг хот-эдл збвәр-кимд болла. Улгүрнн, Мос-ковск областин „Большевик“ гидг совхозас государствд ору-лжд бсгн темсн 1956-ч джилд нег килограммн 18 денгш болв. Белорусск ССР-н „Россь“ гидг совхозас государствд орулжд бсгн боднигн нег ки-лограммн 13 денгш болв.

3. Үснә производствин кер-гич икәр йерулх кергтә. Бал-ггсд эргнд совхозмүд ббрән бәәцхәх балггсдан үсәр тет-глгнн тбрн кевтн бий деер-ән авх збвтә. Намрт болн хаврт балггсдин цуглгү үсәр тетглгнн туст таслвр гар-ггхмн биш. Йамрик үсн кер-гтә болхиг гуулганә халх ор-ганизацс эртәсн тоолжд меджд, балггсд эргнд сов-хозмүдас кедү үс авхан медх збвтә.

4. Махна производствин туст совхозмүд хосргжд, гар-ггджд болшго му йовдлмд ягдәд гарчак учрумдин сәә-нәр меджд авч, 1957-ч джил ит эн туст ик хуврлт джил кехмн. Хуучн совхозмүд 1957-ч джилн эклдд бәәнн газринн 100 гектар болгдн махна производствин болн мах ору-лжд бглгән мел ядхдан күс-дундур — хойр холвжд икдүл-хәд збвтә, ташр деернв немджд авсн газрмүдин тооггяр ору-улжд бгх махан бас икдү-лх збвтә.

5. Совхозмүдар махна произ-водств шулуггяр икдүлхнн тө-ләд түргәр бсдг мал делгрүлх кергтә, үлгүрнн, гаха бсгх кер-гтә.

Совхозмүдар үсн болн махн ягдәд легд унтә болджд гарлг учрумдин сән гидгәр шууджд хәлггәл, эн хот-элиг кеджд гаргглгнн кимдрүлхнн туст яггү ик кергүд күцәх кергтә. Энүг күцәх хәалггн — мал бс-глгнн шин, ик олзта прогрес-сивн дамшлтсиг бргәр орулжд күцәлгнн.

Машиггяр хойр саамнджд үкр саалгнн фермсәр көдл-мшин производствениг кес-сг холвжд икдүлхнн цуггә-рад мел ил. Зугар ода бийн совхозмүдин ик-зүүднв үкрн гурвн-дбрнн саамнджд саалгнн бәәггә бәәнә.

Көдлмшин гаруг баггүрүлгч, мал бсглгнн продукцин экн унинн кимдрүлгч нань чигн кесг дамшлтс совхозн произ-водствд легд анхунар-уда-рна олзлгджд йовцхана. Ма-нац толггәлгнн батрсн сов-хознн государственин системд мел сәәнәр шууджд хәлггдсн шин сән прогресивн дамшлт-сиг олзлжд делгрүлхнн төләд кесг сар, джилмүд юнҗгад кер-гтә болдв? Шин сән прогрес-сивн дамшлтсиг производствд

шулуггяр, ахр болзгт орулжд делгрүлхнн тускиг эвджд бол-шго зака кех кергтә. Зәрм консерватор улс маднн хә-джджшан көтләд, маднн зүт-кәлггнүр тал татад, шин сән дамшлтсиг делгрүлхд гә бо-лад йовдгич уга кех кергтә.

Малдан әврә хота болгнн, көдлмшин производствени-стиг ббдлүлгнн — совхозмү-дар мадмүдас ирдг хот-эдлин эки-үнинн кимдрүлгнн эрки-гол көрнҗгнн.

6. Шову бсглгнн туст совхоз-мүд хосргжд йовхнн тускар ончджд келх кергтә. Буудән совхозмүдин кесгн такас уга болдгнн ююггар чигн цәә-лггджд болш уга. Кесг совхоз-мүдин агьдд бәәцхәх кесг боодгуд, арлмуд болн нань чигн бәәдг үсн, бсдгд шов-уд бсгнн халхар эс олзлгд-дгнн йир акад болн ююггар чигн цәәлггджд болш уга. Эн хосрглгч уга кех кергтә, совхозмүд сәәнәр шовуд бс-гджд делгрүлхәх збвтә.

7. Хобнә хош кехләри дегд ик гару угаггар, кимдәр кедг болхмн. Хошиг капита-льн кеггәд олз уга. Энүг кехд әврә газрин ббр-шидрк материал икәр олзлхнн, хамгин түрүнд хулс икәр олзлхнн.

8. Нөмр болгч оли-зүсн эдл-аху делгрүлхнн туст сов-хоз болгнә аргг-эвиг йир сән болдгар, икәр олзлх кер-гтә. Совхозин эдл-ахуд юн чигн днҗгәр урдго болдгар, цуггяр олзлгдхад болдгар, буудән шаг болвчн, боднчгин шаг болвчн, темснә шаг бол-вчн, ююни чигн шаг урдго бол-дгар шунх кергтә. Мана мал-герин цуггнн оли зүсн эдл-ахуча, ик олзта-оруга болдгар делгрүлхнн. Зүгәр энүг кехләри ухалжд, әврә бәәнн газрин аргг-эвлә ир-лцәтә, зокастаггар кех кергтә. Мал-герән цуг халхарн дел-грүлх кергтә, цуг бәәх аргг-эвнн күтц олзлжд болдгар, совхозин көдлмшчнр джилнн туршарт кех көдлмштә бәә-цхәд болдгар көдлмшчнр произ-водствд чикәр хувагджд тегш-ләтә болдгар, теднә көдлмшин производствениг бсәд йов-дг болдгар, телнә олвр-джал-внн икдәд йовдг болдгар, те-днә эдлвр-уушин, культури бәәлгннв ббдләд йовд-гар мал-герән делгрүлх кер-гтә.

9. Мал бсглгнн кергич йеруллгнн — хамгин түрүнд малин хотин көрнҗгәс иштә болдгич совхозн системин цуг көдлчнр кедү баттаггар ме-дцхәх збвтә. Тер учрар, ма-лин хотин көрнҗгич бргджд-лжд батрулхнн халх тбрт эрки оньган бгх кергтә. Ташр те-гад цуг совхозмүд бийсн эв-рәннн газртан малмудтан тү-рү уга күрх хотин эврән бүрдәжд белджд авцхәх зб-втә, энүг совхозмүдин көдл-чнр цуггяр баттаггар ме-дц-хәх збвтә. Дала газрта бәйт-ләнн газран эдлжд чадлго, ма-лин хотиг талдан газрас ик унтәггяр авдг совхозмүд ца-арандан бәәдгич уруулх кер-гтә.

Совхозмудин кӧдлмшчнрт, бригадирмудт, отделеньсин болн фермсин
управляющнрт, директормудт болн специалистнрт, совхозин системин
цуг кӧдлӧчнрт Советск Союзин Коммунистическ партин Центральн
Комитетин болн СССР-н Министрмудин Советин илгӧгч

ДУУДВРАС

(чилкчнь.)

Малин хот икӧр белдхин туст эркн ик чинртӧ шиидгч культур болгчнь—эрднь-шишӧ болад бӧӧгӧа гидж бас чигн давтдж медӱлх кергтӧ гидж КПСС-н ЦК болн СССР-н Министрмудин Совет тоолджана. Нуурт йовгч сӧн совхозмуд сӱл хойр джилин дотр эрднь-шишӧг производствиг сӧӧнӧр медӧд авцхачкв, тедн дала болсн хуурӧ толгъас эгл кӧк ишмуд авцхана. Болв ода бийнь тӧрсн эрднь-шишӧг кӱтц хурадж авч чаддг уга, эрднь-шишӧн урӧчкдг кесг йовдлмуд бӧӧцхӧнӧ. Совхозмудин кӧдлӧчнрин туст эн ик ичртӧ, гаргъдж болш уга йовдл, тегӧд 1957-ч джилд энӱг уга болгъх кергтӧ.

Эрднь-шишӧ урӧгдсн эс гихлӧ эрднь-шишӧн ургъц багъ болгсн нег чигн йовдл эн джил учрнь эс цӧӧлгъгдсӧр болн эн кергт эс авгдсар улдӧгдш угаг совхозмудин цуг кӧдлӧчнр, хамгин тӱрӱнд совхозмудин гардачнр, отделеньсин залачнр, тракторар тӧрӧ тӧрлгӧнӧ бригадсин бригадирмуд, фермсин толгъа чнр медцхӧх зӧвтӧ. Энд-тенд ургъц урдж, эс гихлӧ ургъц багъар авгддж гиснӧ тускар бидн джилин чилгчӧр оч меддг йовддиг уга кех кергтӧ. Эрднь-шишӧн туст тӧртӧ совхозин кӧдлӧч кӱн болгӧн эр-

днь-шишӧг шудл тӧрӧд хайчкдгог, хӧрнь тӱуг арднь ордж асрдж ургъадж авдгиг батлдж медх зӧвтӧ.

Йоста эзнӧгъӧр седклӧн ӧгч, ухата кевӧр эрднь-шишӧ ургъадж авна гисн юмб? Тер эрднь-шишӧ ургъдг тааста сӧн газр шӱудж авлгӧн, тер газриг эрднь-шишӧ тӧрхд сӧӧнӧр ясрулдж белдлгӧн, эрднь-шишӧн сӧн тохмта эк белдлгӧн, хама болвчн машигъӧр ясдж болдг квадратно-гнездовой тӧрлгъ делгрӱллгӧн, тӧрлгъиг сӧн зокаста болзгулла келгӧн, эрднь-шишӧ хуралгъиг геевр угагъар кедж силосд, кӧк идгт эс гихлӧ хагеу толгъад хуврӧлгӧн гисн юмн.

Эрднь-шишӧ ик ургъцта, тер ик олзтаг цугъар батлдж медцхӧх зӧвтӧ. Тер учрар бидн эрднь-шишӧ тӧрлгӧнӧ газриг айстнь ӧргджӱлад бӧл уга, хӧрнь багъ газрт ик ургъц ургъадж авдгин аргъ хӧӧцхӧх зӧвтӧвдн. Бӧӧх малдан зӧв ургъц ургъадж авдг болдгар энӱг тӧрх кергтӧ.

Эрднь-шишӧн хаджугъар малд хот болдг талдан чигн культурмудин производствиг бас чигн икдӱлдгин аргъ хӧӧгъад бӧӧх кергтӧ.

Совхозмудин кӧдлӧчнр, хамгин тӱрӱнд директормуд, отделеньсиг болн фермсиг залачнр, тракторар тӧрӧ тӧрлгъ-

нӧ бригадсин бригадирмуд, селӧнӧ мал-герин хот-эдл кедж гаргълт икдӱлхин тӧлӧд совхоздан бӧӧх аргъ-эвиг ямр сӧн шунмгъагъар хӧӧдж олдж олзлдгин, ямр чикӧр тедн кӧдлмшин чидлӧн дигтӧгъӧр тегшлдж, кӧдлх ормсар хувадж чаддгинь, эн дуудврт заагдсн кергӱдиг сӧӧнӧр узӱлх гидж Советск Союзин Коммунистическ партин Центральн Комитет болн СССР-н Министрмудин Совет тоолдж бӧӧцхӧнӧ.

КПСС-н XX-ч съездин шиидврмудӧр омгшсн совхозмудин кӧдлӧчнр 1957-ч джилд селӧнӧ мал-герин цуг зӱсн хот-эдл кедж гаргългӧна царандк ӧслтин тӧла улм ик кӱчтӧгъӧр ноолдцхах гидж, совхоз болгӧниг ик олзта-орута селӧнӧ мал-герин предприятий болгъх гидж, тӧгӧлнь бӧӧцхӧх колхозмудин туст улгӱр болх лавта узмджтӧ болн бахмджта болгъх гидж Советск Союзин Коммунистическ партин Центральн Комитет болн СССР-н Министрмудин Совет ик баттагъар ицдж бӧӧцхӧнӧ. Совхозмуд эн кӧдлмшӧрн селӧнӧ мал-гериг делгрӱллгӧни халхар зургъадгч тавн джилин даалгъврмудиг болзгаснь урд кӱцӧлгӧнӧ кергт унтӧ немр кецхӧхнь лавта.